

13. Тебиева О. Информационные технологии: основы повышения профессиональной компетентности учителя / О. Тебиева // Экономика в школе. – 2006. – № 2. – С. 23–26.

14. Уліщенко А. Б., Уліщенко В.В. Застосування інформаційних технологій у навчанні мови та літератури : [методичний посібник]. – Х. : ХОНМІБО. – 2006. – 96 с.

15. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. – Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2007. – 364 с.

16. Шолохович В. Ф. Информационные технологии обучения / В. Ф. Шолохович // Информатика и образование. – 1998. – № 2. – С. 5–13.

* співавтор – здобувач Л. А. Назаренко, зош № 45, м. Миколаїв

3.5. ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО МАТЕРІАЛУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ (ІКТ)

Використання комп'ютера та Інтернету, уміння знаходити потрібну інформацію, застосовувати її – це потреба нашого суспільства, часу, в якому ми живемо. Але досі точаться суперечності щодо використання інформаційних технологій, вибору між підручником і комп'ютером.

Дану проблему порушували В. Беспалько, Ю. Жук, О. Ісаєва, Т. Орлова, Н. Полька, О. Святенко, О. Семенов, П. Соболев, С. Смирнов, Н. Яцковська.

Для нас важливо з'ясувати переваги і недоліки використання інформаційних технологій у системі літературної освіти, їх вплив на свідомість і розвиток учнів-читачів старшого шкільного віку.

Усвідомлення реалізації мети потребує постановки завдань:

- проаналізувати причини пошуку альтернативних способів навчання, різновекторні думки науковців щодо їх використання;

- визначити технологічні та дидактичні можливості інформаційних засобів, а також труднощі під час їхнього застосування;

- висловити власну позицію стосовно користі і небезпеки залучення інформаційних технологій до навчання і виховання молодого покоління.

Незважаючи на різні шляхи отримання інформації, переважна більшість випускників шкіл, училищ, університетів після декількох років зайнятості професійною діяльністю швидко повертаються до стану неграмотності, перестають цікавитись будь-чим за межами спеціальності та побуту. Усе це зумовлює пошук альтернативних засобів навчання. Отже, необхідно забезпечити формування знань, умінь, навичок новими засобами навчання. Одним із таких уважасмо навчання з використанням інформаційних технологій (ІТ). Школярам необхідно дати

можливість вивчати світ не лише за допомогою підручників, а і за допомогою використання ІТ, адже діти звикли сприймати оточуюче середовище весело, безпосередньо. Вплив на зорові і слухові аналізатори сприяють кращому запам'ятовуванню матеріалу.

Інформація запам'ятовується сама по собі без спеціального заучування, у ході виконання діяльності й роботи над інформацією. При сенсорному типі пам'яті інформація сприймається досить точно й повно органами чуттів на рівні рецепторів [5, с. 5].

Мультимедійні технології передбачають взаємодію візуальних і аудіоефектів під керівництвом програмового забезпечення. Це, звичайно, дає великі можливості школярам для творчості, але щоб процес використання інноваційних технологій виявився справді прогресивним, необхідно врахувати певні вимоги щодо ефектів. Якщо пригадати гаму кольорів анімаційних фільмів радянських та іноземних, то побачимо суттєву різницю. В останніх використані темні варіанти основних кольорів або насичені тони і півтони. На екрані рухаються колірні плями, що залучає інстинктивний механізм мимовільної уваги. Зображення виключає роботу над власними внутрішніми зоровими образами. Все це може призвести до того, що дитина не зможе сприймати чорно-білий текст у майбутньому. Читання для такої дитини – важке й малопривабливе заняття, а значить – і весь процес навчання у школі.

Отже, колір фону, малюнків, що використовується під час розробок мультимедійних технологій, не повинен бути занадто яскравим або зливатись із текстом у наочній презентації. Потрібно бути обережним і у ставленні до анімації. Якщо на моніторі відбувається швидка зміна спецефектів, то таким чином здійснюється використання мимовільної уваги, бо школяр пильно стежить за змінами, що відбуваються на екрані, і не в змозі задіяти процеси мислення. Швидкий темп проведення презентації призводить до пасивного стану – споглядання хаотичного руху. Тривала експлуатація мимовільної уваги виснажує психіку дитини, й після перегляду реципієнт не здатний до інтелектуальної праці. Таким чином, використання спецефектів повинно бути дозованим, нешвидким, не відволікати увагу, а навпаки допомагати побачити головне.

Відомо, що навчальна діяльність завжди має бути організована відповідно до певних дидактичних принципів, серед яких важливу роль відіграють принципи свідомості, самостійності та творчої активності. При вмілому використанні інформаційних засобів відбувається розвиток критичного мислення людини, вміння робити вибір у складних соціальних умовах, знаходити вихід із нестандартних ситуацій.

Комп'ютер сьогодні для учня-читача, як визначає П. Соболев, по-перше, «особливий технічний пристрій і засіб інформації», що здатний

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

вирішувати будь-які завдання; він є «інформаційним транслятором і ретранслятором, завдяки якому зберігається, розповсюджується інформація, надається можливість включення у світовий інформаційний процес... По-друге, це є особливий спосіб життя користувача, який змінює тип спілкування, розширюючи його сферу у стосунках із самим персональним комп'ютером (ПК)...». Відомо, що учні часто захоплюються внутрішньо-інформаційною реальністю. «По-третє, комп'ютер може виступати і помічником, і завадою самореалізації особистості» [6, с. 54].

Що необхідно робити, щоб не отримати негативних наслідків? З нашого погляду, виховувати не пасивних користувачів, а активних діячів, для яких комп'ютер виступає універсальним порадиником, учителем, що вимагає тривалого навчання в оволодінні його можливостями, у виробленні навичок користування цим засобом. Тому під час використання інформаційних технологій (ІТ) необхідно долати негативне ставлення колег, підвищувати обізнаність, комп'ютерну грамотність учителів літератури.

Використання ІТ сприяє активному навчанню літераторів, заснованому на самостійній, творчій роботі. Використання мультимедійних матеріалів робить можливим пошук необхідної інформації в мережі Інтернет, допомагає практичному мисленню. Слід зазначити, що в освіті ще існують невирішені питання. Суттєвою перепоною на шляху використання сучасних технологій у навчальному процесі є низька комп'ютерна грамотність учасників цього процесу. Учителі літератури, що закінчили ВНЗ багато років тому, практично не знайомі з новими інформаційними технологіями, тому вони або взагалі не використовують нову техніку в навчальному процесі, або використовують її частково. Робота в школі дає підстави стверджувати, що більша частина словесників застосовує комп'ютер як засіб, що виступає додатком до традиційних педагогічних методів, мало вчителів, які можуть підготуватись до уроку без допомоги вчителя інформатики. Деякі вчителі намагаються створити власні програмні засоби (ПЗ) навчального призначення, але за браком відповідних знань, умінь і досвіду їхні проекти не завжди високої якості.

На нашу думку, не можна застосовувати інформаційні технології на кожному уроці і в цьому немає такої потреби, адже кожна технологія має як сильні позиції, так і недоліки. Великі перспективи, що сприяють вдосконаленню викладання літератури, можемо спостерігати під час запровадження ІТ, зокрема із застосуванням основної структурно-мереживої одиниці – комп'ютера. З одного боку, вони пов'язані з їхніми технологічними можливостями, з іншого – з дидактичними можливостями:

- існує необмежений доступ до інформації;
- можливість збереження і передачі інформації у будь-якому форматі;

-
- зміна структури інформації, що надходить завдяки засобам комунікації, забезпечення високого рівня активності реципієнтів з матеріалом;
  - здатність отримувати і надсилати інформацію абонентам мережі;
  - висока адаптація до умов праці;
  - зміна інформаційної культури;
  - отримання додаткової інформації дозволяє перевіряти власні гіпотези;
  - якісна зміна змісту освіти, нові поняття легше пов'язуються з існуючими;
  - підвищення інтересу до літератури;
  - високий рівень підготовки вчителя і учнів;
  - прогнозування результатів;
  - стійка мотивації навчання, налаштованість на досягнення акме-вершини;
  - можливість використовувати засоби на різних етапах навчальної діяльності;
  - процес пізнання стає унікальним, цікавим, що дозволяє набути досвіду роботи в інформаційному середовищі;
  - застосування ігрових прийомів у системі літературної освіти;
  - формування прийомів виконання логічних операцій аналізу, порівняння;
  - автоматизація елементів розумової діяльності;
  - слабкі учні намагаються досягти рівня сильних завдяки диференціації;
  - максимальне розширення горизонту знань, що дає можливість знайти відповіді на проблемні запитання;
  - зростає розуміння, який саме матеріал необхідно засвоїти;
  - реорганізація знань, уміння застосовувати їх у нових умовах;
  - використання міжпредметних зв'язків;
  - соціальна інтеграція;
  - головними є компетентності, якими повинен оволодіти учень протягом свого навчання;
  - активне залучення учнів з різними рівнями здібностей, різними способами сприйняття інформації до навчання, співучасті у створенні уроку;
  - здійснення індивідуального підходу, що полегшує сприйняття навчального матеріалу;
  - вільний обмін думками, досвідом;
  - використання навичок активного слухання;
  - 3 астосування тестування;

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

- учень має можливість першим бачити результати своєї праці, що сприяє більш повному отриманню насолоди від роботи, переконаності в правильності обраного шляху, усуненню недоліків у разі необхідності на проміжному етапі читацької діяльності;
- розвиток особистості;
- допомога у професійному самовизначенні, прийнятті рішень щодо свого майбутнього;
- підвищення кваліфікації вчителя, його авторитету;
- розширення дидактичного арсеналу літератора, урізноманітнення завдань;
- дозволяють більш детально викласти зміст навчального матеріалу;
- діалоговий режим дозволяє отримувати відповідь або пояснення у відповідності до конкретної ситуації;
- обробка відповідей проводиться паралельно з роботою програм, що дає змогу кожному учневі побачити результат, якого він досяг;
- відсутність авторитарного стилю спілкування, негативної різкої оцінки, тому оцінювання стає об'єктивним, присутня толерантність;
- під час допущення помилок можна отримати тактовну підказку та іншу спробу;
- запровадження дослідницької діяльності як процесу набуття життєвого досвіду, знань школярами;
- можливість працювати в групі, набуття навичок спілкування під час навчання;
- кожний створений продукт може носити особистісний характер, відображати власну точку зору;
- розвиток духовної культури;
- розвиток різного типу мислення, уяви, спостережливості, естетичних смаків, самостійності;
- можливість брати участь у телекомунікаційних проєктах;
- можливість здобувати знання дистанційно;
- застосування різних форм навчання (індивідуальної, роботи в парах, групової, фронтальної);
- розміщення здобутків у мережі Інтернет, подання їх в електронному вигляді;
- розгляд матеріалу може розглядатись покроково з інструктажем до виконання;
- показ матеріалу може супроводжуватись коментарем;
- об'єднання візуальних і аудіальних засобів навчання;
- допомога фахівців;
- розвиток творчих здібностей, можливість конструювання нових моделей;

- активізує потребу учня бути членом суспільства;
- формування відповідальності, вміння розв'язувати проблеми, приймати рішення;
- володіння комп'ютерною грамотністю є потужним стимулом до творчої діяльності;
- формування впевненості учнів у собі;
- за допомогою комп'ютера автор створює форму свого твору, щоб наповнювати її відповідним змістом;
- здійснення самоконтролю, самокорекції, самооцінки, взаємоконтролю;
- звільнення від нескінченного переписування, перекомпоновування матеріалу та інших дій;
- легке поновлення інформації;
- копіювання інформації;
- вибір власного темпу роботи;
- значна економія часу.

Усі ці переваги свідчать про можливість і необхідність використання ІТ у навчанні, однак застосування нових технологій створює групу нових вимог, що вперше були сформульовані на III Міжнародній конференції «Освіта і мультимедіа»:

1) формування у молоді інноваційної орієнтації з врахуванням необхідності заповнення потенційно небезпечного розриву між двома сучасними цивілізаціями – науково-технічною і суспільно-гуманістичною;

2) долаючи постійне урізноманітнення мультимедійних засобів і появу нових генерацій комп'ютерів, проекторів, мобільних телефонів та ін., середня і вища школи мають навчити використовувати їх як для самонавчання, так і для виконання майбутніх професійних обов'язків;

3) формування нової етики і норм поведінки та діяльності в «інформаційно-глобальному середовищі»;

4) зміна змісту і методів підготовки вчителів, озброєння їх навичками майстерного використання найсучасніших інформаційно-числових засобів відтворення і перетворення навчальної інформації [1, с. 21].

Важливим є також врахування недоліків. Так, деякі фахівці наполягають на тому, що постійне оперування засобами інформаційних технологій накладає свій відбиток на психічну структуру розумової діяльності особистості.

Зокрема Ю. Беднарек переконаний, що «поширення електронних засобів, передусім впливає на зміну поведінки і ментальності представників нових поколінь, що дає змогу піднятися над рівнем мови і семантики, які забезпечували об'єктивне мислення і розуміння світу, реалізацію безлічі процесів і явищ. Саме тому після початкової стадії захоплення та ейфорії новими засобами багато авторів вказують на недоліки і

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

попереджають про можливість небезпеки. Не можна допустити ізоляцію учня, порушення законів його мислення і діяльності. За будь-яких умов необхідно поважати і розвивати його особистість» [1, с. 19].

Хоча польський автор вбачає у використанні ІТ не лише виникнення проблем, але й переваги. Доказом цього слугують цитати його співвітчизників, використані для статті. На їхню думку, ІТ корисні не лише для акумуляції, перетворення і поширення інформації, але й для розвитку інтелекту, емоцій, формування цінностей.

Дослідники відмічають, що школярі, які навчаються в комп'ютерному середовищі, краще структурують інформацію, можуть оперувати більш крупними інформаційними блоками. Це відбувається тому, що під час праці з екранними квазіоб'єктами в учнів розвивається зорова пам'ять і образне мислення, але в той же час відмічається збіднення мовлення, звернення вербальних компонентів мислення. Живе мовлення витискується специфічним «комп'ютерним»... Якщо під час традиційного процесу здобуття знань джерелом інформації є вчитель, книга, до яких учень давно звик, то нині він оволодіває новим способом інформації – з екрану, що істотно не є одним і тим самим... На початковому етапі навчання з використанням інформаційних технологій учні часто звертаються до вчителя не тому, що у них виникають ускладнення з операційними системами, а тому, що їм не вистачає звичного джерела інформації – людського мовлення [4, с. 3].

Поруч з недоліками можемо спостерігати труднощі щодо організації уроку літератури:

- труднощі в контролі поведінки;
- пасивність деяких учнів;
- необхідно виконати великий обсяг підготовчої роботи;
- відсутність комп'ютерів;
- не завжди вчителі із задоволенням вивчають інформаційні технології і застосовують їх на практиці (звикли працювати з використанням традиційних методів);
- нерозуміння переваг використання інформаційних технологій;
- відсутність розроблених методик використання ІТ у системі літературної освіти;
- відсутність загальноприйнятих визначень і класифікацій комп'ютерних навчальних засобів;
- інформаційна нерівність людей.

Досвід показує, що позитивних моментів більше. Отже, головним є пробудити бажання читача до себе як до творчої особистості, ніколи не пізно звернути на себе увагу, повірити у власні можливості.

У питанні стосовно користі і небезпеки залучення мультимедіа до навчання і виховання молодого покоління поки що навряд чи можна з впевненістю покластися на щось, крім здорового глузду. Науковий пошук приніс нам досі, на жаль, доволі суперечливі результати. Так, науковці констатують значний ривок у розвитку певних видів когнітивних здібностей учнів, передусім просторового мислення. Цілком очевидним є той факт, що робота з мультимедійним підручником розвиває інакше, ніж читання книжок... Таким чином, мислення набуває миттєвого характеру, є швидким як блискавка, але не глибоким. Дослідження доводять, що не потрібно драматизувати небезпеки, пов'язані з комп'ютером і мультимедійними технологіями. Сигнали занепокоєння – це річ цілком природна, коли ми маємо справу з новим і погано дослідженим явищем [3, с. 281].

Н. Гендина акцентує нашу увагу на тому, що необхідно готувати нове покоління до нових умов життя і професійної діяльності у високоавтоматизованому середовищі, вчити їх самостійно діяти в цьому середовищі, ефективно використовувати можливості, уміти захищатись від негативних впливів, адже міць інформаційної техніки і технологій, що пронизують усі сфери життя сучасного інформаційного суспільства, породжують небезпеку маніпулювання свідомістю і поведінкою людини, загрожує дегуманізацією [2, с. 71].

Отже, проаналізувавши полярні думки науковців з приводу використання інформаційних технологій (ІТ), вважаємо за доречне врахування нових можливостей з позитивної сторони, раціональне використання ІТ з метою надання нового додаткового імпульсу в набутті та перетворенні знань учнями, а негативні чинники передбачати й усувати. Потрібно враховувати й ускладнення, що пов'язані з відсутністю можливості у школярів звернення з питаннями до комп'ютерної програми, недостатністю живого спілкування. Слушно давати завдання учням-читачам, які краще розв'язувати в парі, мікрогрупі, щоб уникнути дефіциту вербального спілкування. Формування розумового розвитку, уважності варто починати з націлення на сприйняття. Якщо молодь буде ставитись до вивчення літератури з використанням інформаційних технологій не як до гри, то їхня діяльність носитиме когнітивний характер. Учні-читачі зрозуміють, що вони самі визначають порядок своїх дій, нестимуть відповідальність за їх наслідки, із задоволенням будуть оволодівати навичками пошукової, дослідницької діяльності. Розвиток особистісних якостей, креативності нестимуть задоволення їхнім власникам.

Необхідно пам'ятати і про гігієнічні аспекти охорони здоров'я школярів під час роботи з комп'ютерами, адже існують не лише

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

позитивні, а й негативні наслідки їх використання. Хоча дані про шкідливий вплив комп'ютерної техніки на здоров'я користувачів не є однозначними, проте визнано, що найуразливішими є зір, центральна нервова і кістково-м'язова системи організму людини.

Зважаючи на те, що в приміщеннях комп'ютерних класів змінюється якість повітряного середовища: підвищується температура повітря, тому не можна тривалий час проводити за комп'ютером, опрацьовуючи великий обсяг інформації. Необхідно також звертати увагу на освітлення приміщення, яскравість зображення на екрані. Не менш важливим є і той факт: наскільки підготовлена дитина до даного виду діяльності; адже, на думку медиків, рівень розумового та зорового стомлення учнів-читачів на уроках з використанням персональних комп'ютерів значно вищий, ніж на звичайних уроках, тому необхідно працювати за комп'ютером дозовано, урахувавши вікові особливості реципієнтів.

Отже, виходячи з того, що в сучасному житті підвищується потреба в конкурентоспроможних працівниках, то використання інформаційних технологій (ІТ) у системі літературної освіти є актуальною проблемою і здобуває особливу гостроту в зв'язку з недостатньо високим рівнем викладання літератури в загальноосвітній школі.

З метою розв'язання даної проблеми, учителю варто не лише оволодіти знаннями основ ІТ, а й змінити свідомість, переконатись, що прогресивні технології не лише ускладнюють викладання предмета, а й несуть позитивні зміни.

Переваги дидактичних і технологічних можливостей використання ІТ на уроках літератури вказують на потребу подолання проблем і труднощів цілеспрямованою працею з боку педагогів з метою формування літературної компетентності учнів, досягнення реципієнтами високого читачького рівня. Уважаємо, використання інформаційних технологій буде корисним лише за умови, якщо всі учасники навчального процесу будуть мати почуття міри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беднарек Ю. Освіта: інформаційні тенденції сьогодні й завтра / Ю. Беднарек // Рідна школа. – 2005. – № 5. – С. 19–21.
2. Гендина Н. И. Информационная грамотность и информационная культура личности: Международные тенденции и российский опыт / Н. И. Гендина // Школьная библиотека. – 2007. – № 8. – С. 71–73.
3. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях : [навчальний посібник

Шуляр В.І.

для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти] / Р. С. Гуревич, М. Ю.. – Київ : «Освіта України». – 2006. – 390 с.

4. Коротков А. М. Компьютерное образование с позиций системно-деятельностного подхода / А. М. Коротков // Педагогика. – 2004. – № 2. – С. 3–10.

5. Психологічний довідник учителя: [в 4 кн.], кн. 3 / [упоряд. В. Андрієвська ; науков. ред. С. Максименка]. – К. : Главник, 2005. – 96 с.

6. Соболев П. П. Освіта в умовах глобальної інформатизації цивілізації / П. П. Соболев // Вересень 2004. – № 1–2. – С. 49–60.

---

* співавтор – здобувач Л. А. Назаренко, зош № 45, м. Миколаїв